

Zajímavý nález druhů *Pseudognaphalium luteoalbum* a *Isolepis setacea* na Borské nížině

Interesting find of species *Pseudognaphalium luteoalbum* and *Isolepis setacea* on the Borská nížina Lowland

DANIEL HRČKA

Nad Štolami 467, 250 70 Odolena Voda, hrcka@seznam.cz

Abstract: A new locality of critically endangered species *Pseudognaphalium luteoalbum* and *Isolepis setacea* was found on the south outskirts of a town Malacky (Borská nížina Lowland), on sandy area near Marhecké rybníky Ponds. The occurrence of species *Pseudognaphalium luteoalbum* was verified in Slovakia after 17 years. The phytocoenological relevé is included.

Keywords: *Pseudognaphalium luteoalbum*, *Isolepis setacea*, new locality, Radiolion linoidis, Borská nížina Lowland.

V létě roku 2005 byla provedena revize některých lokalit druhu *Pseudognaphalium luteoalbum* v oblasti Podunajské a Záhorské nížiny. Jejím cílem byla aktualizace dat o výskytu tohoto vzácného taxonu, který byl na území Slovenska od roku 1988 neznámý. V průběhu revize byla nalezena jak zcela nová lokalita protěže žlutobílé (*Pseudognaphalium luteoalbum*), tak i lokalita dalšího kriticky ohroženého druhu – bezosetky štětinovité (*Isolepis setacea*).

Metodické poznámky

Latinské a české názvy taxonů jsou uvedeny podle práce Kubáta & al. (2002). Zkratky herbářových sbírek uvádím podle práce Vozárovej & Sutorého (2001). Dokladový materiál je uložen v herbáři Katedry botaniky přírodovědecké fakulty UK v Praze (PRC) a herbáři Botanické zahrady hl. m. Prahy v Praze - Troji (PRB).

Pseudognaphalium luteoalbum (L.) Hilliardt & Burt, z čeledi hvězdnicovitých (*Asteraceae*) je kosmopolitně rozšířený taxon především v územích s teplým a mírně suboceanickým klimatem. Nesouvislý areál zahrnuje jižní a střední Evropu (severní hranice probíhá přes jihovýchod Velké Británie, jižní Švédsko a jižní Litvu), Přední Asii, Afriku, Austrálii, Nový Zéland, Indonésii a Novou Guineu, v Americe je jen zavlečená.

Nejenom na území Slovenska, ale i jinde v prostoru střední Evropy patří mezi velmi vzácné druhy (cf. Hrčka 2004a, 2004b). Roste nejčastěji na vlhkých písčinatech, písčitéch polích, pasekách a mýtinách (zejména v borových lesích), méně na obnažených dnech a březích rybníků a řek. Vyžaduje vlhké až mokré, obvykle písčité půdy.

Podle kategorií ohrožení je druh *Pseudognaphalium luteoalbum* na Slovensku řazen mezi taxony kriticky ohrožené (CR; Feráková & al. 2001). Ve stejné kategorii

se objevuje i v Červeném seznamu cévnatých rostlin České republiky (C1; Procházka 2001).

Velká většina lokalit se soustřeďuje do oblasti Záhorské a Podunajské nížiny, odkud také pocházejí poslední nálezy z konce 80. let 20. století (Hrčka 2005). Naposledy byl taxon pozorován v roce 1988 u obcí Borský Mikuláš a Lakšárska Nová Ves (Grulich, MMI), v roce 1987 na Ostrově Kopáč (Bertová, SAV) a v roce 1986 u Plaveckého Štvrtku (Rácová, SLO; vše sec. Hrčka 2005). Od té doby nebyl tento druh na území Slovenska zaznamenan.

Isolepis setacea (L.) R. Br., z čeledi šáchorovitých (*Cyperaceae*) je rozšířena v Evropě, severní Africe a v horách východní Afriky, v Asii od Turecka přes Blízký východ, Kavkaz, jihozápadní a střední Asii po západní Čínu. Je zavlečena na západě Severní Ameriky a na Tasmánii.

Roste na obnažených březích rybníků, mokřích písčinách, podmáčených loukách, ve vlhkých příkopech, na cestách a vlhkých sníženinách v polích. Vyžaduje mokré nebo vlhké půdy, jak písčité, tak hlinité.

Podle kategorií ohrožení je *Isolepis setacea* na Slovensku řazena mezi taxony kriticky ohrožené (CR; Feráková et al. 2001). Její výskyt je soustředěn do oblasti Záhorské nížiny, okolí Bratislavy, Pováží a okolí Ilavy (Dostál 1989). Přestože tento taxon ustupuje, existuje stále řada lokalit, kde je nacházen. V poslední době byl zaznamenan na Záhorské nížině u Rohožníku (Ondrášek, not. 1999, in Mráz 2002), v Rakovské hornatině (Pietorová, not. 2002, 2004, in Dítě 2005), Turzovské vrchovině (Dítě, Pietorová & Vlčko, not. 2004, in Dítě 2005), v Krivánské Malé Fatře (resp. v Pováží) u obce Lipovec (Škovirová, evid. 2003, in Dítě 2004).

Výsledky

Oba druhy byly nalezeny na nové lokalitě na jižním okraji města Malacky, na odlesněné ploše mezi Marheckými rybníky a budovou společnosti Swedwood (blíže těmto rybníkům, přibližně 1 km východně od silnice Malacky-Bratislava) a to na dvoukolejné cestě a okolních písčinách na ploše 150 × 150 metrů.

Plocha vznikla pravděpodobně smýcením lesního porostu (vyznačeném v mapovém podkladu), vytrháním pařezů (shromážděny v jiné části plochy) a následně zarovnáním terénu se vznikem řady lokálních (vlhčích) terénních sníženin. Tím mohlo dojít k obnažení půdního pokryvu a vyklíčení řady druhů ze semenné banky. Charakter porostu lze hodnotit jako časnou fázi sukcese s výskytem řady juvenilních exemplářů dřevin (*Acer pseudoplatanus*, *Populus alba*, *Salix* sp.).

Rozloha celého prostoru odlesněného území mohla dosahovat 15 hektarů. Na základě zběžného průzkumu byly oba dva kriticky ohrožené druhy nalezeny pouze na uvedeném místě, nicméně vzhledem k velké rozloze odlesněné části a podobnosti stanoviště nelze vyloučit výskyt i v jiných částech plochy. Floristické složení dokumentuje následující fytoocenologický zápis:

Zápis: Záhorská nížina, jižní okraj města Malacky, odlesněná plocha mezi Marheckými rybníky a budovou společnosti Swedwood, 7568, 53°66,360' s. š., 36°50,460' v. d. (S-42), 160 m n. m., plocha 7 × 7 m, pokryvnost E₁: 50 %, počet druhů 27, D. Hrčka, 10. 8. 2005.

E₁: *Juncus articulatus* 3, ***Isolepis setacea*** 2, *Carex hirta* 2, *Rubus* sp. 2, ***Pseudognaphalium luteoalbum*** 1, *Coryza canadensis* 1, *Elytrigia repens* 1, *Impatiens parviflora* 1, *Juncus bufonius* 1, *Solanum nigrum* 1, *Solidago* cf. *gigantea* 1, *Brachypodium sylvaticum* +, *Eupatorium cannabinum* +, *Hypericum perforatum* +, *Lotus tenuis* +, *Persicaria mitis* +, *Populus alba* juv. +, *Rumex acetosella* subsp. *tenuifolius* r, *Carex bohemica* r, *Cirsium arvense* r, *Galium uliginosum* r, *Holcus lanatus* r, *Lythrum salicaria* r, *Phytolacca americana* r, *Ranunculus flammula* r, *Trifolium arvense* r, *Verbascum phlomoides* r.

Porosty nalezené na uvedené lokalitě mají vzhledem k charakteru stanoviště (plocha s rozvolněnou vegetací vzniklá odlesněním na vlhčím písčitém substrátu) nejbližše ke svazu *Radiolion linoidis* Pietsch 1973 a to konkrétně společenstva s *Isolepis setacea*, nacházené však (i vzhledem ke druhové kombinaci druhů) spíše na sušších místech (Valachovič & al. 2001). Uvedenou domněnku potvrzují tyto nalezené druhy: *Isolepis setacea* (jako charakteristický taxon svazu *Radiolion linoidis* Pietsch 1973), *Juncus articulatus*, *Lythrum salicaria*, *Carex hirta*, *Persicaria dubia*, *Salix* sp. juv. a další.

Výskyt *Pseudognaphalium luteoalbum* (ale ani *Isolepis setacea*) ve svazu *Radiolion linoidis* Pietsch 1973 na Borské nížině není ojedinělý. V asociaci *Centunculo-Radioletum linoidis* Krippel 1959 byly oba dva druhy zaznamenány již v 60. letech 20. století u nedalekého Plaveckého Štvrtku (Krippel 1959).

Pseudognaphalium luteoalbum je často zastoupeno i v dalších svazech třídy *Isoëto-Nanojuncetea* Br.-Bl. et Tüxen 1943 s dalšími konkurenčně slabými druhy (Hrčka 2000). Hejný (1995) ji řadí mezi skupinu diagnostických druhů svazu *Eleocharition ovatae* Philippi 1968 (odpovídá svazu *Eleocharition soloniensis* Philippi 1968, sensu Valachovič & al. 2001) vyhrazené pro obnažená dna a břehy vodních nádrží a toků.

Závěr

Další osud lokality je značně nejistý. Na základě schváleného územního plánu města Malacky a v souladu s komplexním urbanistickým výkresem (s termínem účinnosti od ledna roku 2004; Hrdina & al. 2003) byla na uvedené ploše navržena průmyslová výroba. Podle sdělení zástupce odboru životního prostředí města Malacky je v tomto území plánována investiční výstavba a na stavbu již bylo vydané územní rozhodnutí.

Územní plán města Malacky (Hrdina & al. 2003) se v návrhu chráněných území zmiňuje také o přípravě vyhlášení chráněného areálu Marhecké rybníky. V případě realizace tohoto návrhu a odpovídajícím opatřením, by mohla být zajištěna další existence druhu *Pseudognaphalium luteoalbum* na Slovensku. Jeho výskyt byl navíc zjištěn již na hranici území, které je podle urbanistického výkresu navrženo k využití jako parky a parkově upravené plochy.

Literatura

- Dítě, D. (ed.). 2004. Zajímavější floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Společn. 26: 219 – 227.
- Dítě, D. (ed.). 2005. Zajímavější floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Společn. 27: 210 – 220.
- Dostál, J. 1989. Nová květena ČSSR 1, 2. Academia, Praha. 1548 p.
- Feráková, V., Maglocký, Š. & Marhold, K. 2001. Červený zoznam papraďorastov a semenných rastlín Slovenska (december 2001). Ochr. Prír. (Banská Bystrica). 20, Suppl.: 44 – 77.
- Hejný, S. 1995. *Isoëto-Nanojuncetea*. In Moravec, J. & al. Rostlinná společenstva České republiky a jejich ohrožení. 2. ed. Severočes. Přír. Suppl. 1995/1: 37 – 39.
- Hrčka, D. 2000. Taxonomicko-chorologická studie rodu *Gnaphalium* L. s. l. v České republice. Praha, 2000. 149 p. Diplomová práce. Msc. Depon. in PřF UK, Praha.
- Hrčka, D. 2004a. *Pseudognaphalium luteo-album* – kriticky ohrožený druh české květeny. Zprávy České Bot. Společn. 39: 171 – 183.
- Hrčka, D. 2004b. *Pseudognaphalium* Kirp. In Slavík, B. & Štěpánková, J. (ed.). Květena České republiky. 7. Academia, Praha. p. 104 – 105.
- Hrčka, D. 2005. Rozšíření rodu *Gnaphalium* L. s. l. (Asteraceae) na Slovensku. II. *G. hoppeanum* Koch, *G. uliginosum* L. a *G. luteoalbum* L. Bull. Slov. Bot. Společn. 27: 91 – 99.
- Hrdina, V., Skalák, T., Gregáčová, J., Fibingerová, V., Vaníček, M., Janáček, R., Mínarových, P., Zhorela, J., Konček, J., Szekeres, K., Baláži, K., Ilavská, E., Červeň, L., Šlopek, P. & Kostovský, M. 2003. Územný plán obce Malacky v znení zmien a doplnkov 2003. Malacky, 2003. 205 p. Msc. Depon in MeÚ, Malacky.
- Krippel, E. 1959. Kvetena a rastlinné spoločenstvá Bezedného pri Plaveckom Štvrtku. Biol. Práce. 5: 37 – 66.
- Kubát, K., Hrouda, L., Chrtek J. jun., Kaplan, Z., Kirchner, J. & Štěpánek J. (eds). 2002. *Klíč ke květeně České republiky*. Academia, Praha. 928 p.
- Mráz, P. (ed.). 2002. Zajímavější floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Společn. 24: 213 – 222.
- Procházka, F. (ed.). 2001. Černý a červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000). Příroda. 18: 1 – 166.
- Valachovič, M., Ořhelová, H. & Hrivnák, R. 2001. *Isoëto-Nanojuncetea*. In Háberová, I., Hájek, M., Hrivnák, R., Jarolínek, I., Ořhelová, H., Šoltés, R., Valachovič, M. (ed.) & Zališberová, M. Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 3. Vegetácia mokradí. Veda, Bratislava. p. 347 – 373.
- Vozárová, M. & Sutorý, K. 2001. Index herbariorum Reipublicae bohemicae et Reipublicae slovacae. Zprávy České Bot. Společn. Příloha 2001/1; Bull. Slov. Bot. Společn. Supl. č. 7, 96 p.